

КПК. Тест «на відповідність до найсучасніших демократичних стандартів»

Олексій ВОЛИНІВ

15 квітня епопея з ухваленням 271 голосом «за» Кримінальним процесуальним кодексом аж ніяк не завершилася. Після техніко-юридичного редагування тексту профільним Комітетом з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності документ надійшов на опрацювання до Головного юридичного управління. Наступним етапом має стати розгляд внесеного опозицією проекту постанови про скасування голосування за проект кодексу.

Така регламентна норма вже використовувалася під час спроби скасувати ухвалення пенсійної реформи. За процедурою аргументи авторів проекту постанови має вивчити на своєму засіданні (ймовірно, 16 травня) Регламентний комітет, який надасть свої висновки на розгляд сесійної зали для ухвалення рішення про підтримку чи відхилення проекту постанови. Лише після цього Голова Верховної Ради Володимир Литвин зможе підписати КПК і передати його на підпис Президентові Віктору Януковичу. Глава держави вже повідомив, що визначиться щодо підписання нового КПК після оцінки документа міжнародними експертами, які проаналізують внесені депутатами поправки «на відповідність до найсучасніших демократичних стандартів». Президент зазначив, що «робота над цим визначальним для країни законодавчим актом тривала протягом двох років» від перших днів його перебування на посаді.

Наголосив, що за 20 років незалежності нашої держави було аж 8 спроб ухвалення нового Кримінально-процесуального кодексу (прийняття якого є зобов'язанням України перед Радою Європи) і лише тепер справу вдалося довести до логічного завершення. Наприклад, у 2007 році проект авторства народних депутатів Володимира Мойсика, Івана Вернидубова, Сергія Ківалова та Юрія Кармазіна так і не було розглянуто в другому читанні парламентом. Серед причин називають критичну позицію Ради Європи щодо змісту документа.

На противагу цьому зовсім іншою була нинішня оцінка кодексу експертами Ради Європи Лореною Бахмайер, Джеремі Макбрайдом та Еріком Сванідзе, які підкреслили, що прийняття президентської ініціативи стане «величезним кроком уперед». На засіданні профільного комітету перед другим читанням вони засвідчили, що в доопрацьованому проекті кодексу враховано 99 відсотків їхніх пропозицій. Один відсоток, що залишився, – це зауваження до 47 статей документа. Експерти наголосили: в КПК відсутні положення, які не відповідають Конституції України, а висловлені народними депутатами зауваження в цій частині, на їхню думку, є лише інтерпретацією тих чи інших норм Основного Закону.

В інтерв'ю парламентському телеканалу Голова Верховної Ради Володимир Литвин підкреслив, що цей компромісний документ має низку «істотних позитивних моментів». На його думку, застосування норм кодексу сприятиме зменшенню кількості вироків про позбавлення волі та застосування тримання під вартою в слідчих ізоляторах як запобіжного заходу. Це також змінить ставлення громадян до судової системи, «яка з карального органу має перетворитися на систему захисту прав людини і громадянина, встановлювати істину».

– Кодекс, над яким працювала Верховна Рада, є надзвичайно складним і важливим. Водночас він не є довершеним документом. Думки щодо нього полярні, оцінки критичні. Розумію, що домінує політична складова, – сказав Володимир Литвин.

Певні недоліки, ризики та виклики кодексу, за його словами, полягають у тому, наскільки до його практичного застосування готова правоохоронна система.

Під час розгляду документа в другому читанні профільний комітет більшістю голосів (але без участі членів комітету – представників опозиції) рекомендував парламенту ухвалити проект у цілому, **зважаючи на такі найважливіші новели**, запропоновані фахівцями адміністрації Президента:

- у частині забезпечення рівності та змагальності сторін у кримінальному провадженні сторона захисту, як і сторона обвинувачення, матиме право: подавати суду докази й залучати свідків нарівні з прокурором; самостійно залучати експертів для проведення експертизи; отримувати з дозволу суду доступ до документів та вилучати їх; клопотати про проведення слідчих дій, брати участь у їхньому проведенні та в разі потреби оскаржувати відмову в проведенні слідчих дій;

- лише суддя прийматиме рішення щодо: обрання всіх видів запобіжних заходів; накладення арешту на майно; надання доступу до документів та їх вилучення (прокурор зобов'язаний вказати конкретні документи, доступ до яких планується отримати); примусовий привід особи до слідчого, прокурора, суду; надання дозволу на проведення обшуку в будь-якому приміщенні;

- оперативно-розшукова діяльність, пов'язана з розслідуванням злочину, та слідство здійснюватимуться в рамках єдиного процесу розслідування, а всі процесуальні дії проводитимуться лише після початку кримінального провадження у справі;

- протягом усього кримінального провадження (як під час розслідування, так і під час судового провадження) повноваження прокурора здійснюватиме та сама особа;

- згідно з новим кодексом скорочуються деякі повноваження прокурора. Так, він не матиме права: втручатися будь-яку справу для здійснення самостійного розслідування; арештовувати майно; обирати запобіжні заходи; дозволяти проведення обшуку в приміщеннях, які не є житлом; вилучати документи чи речі (окрім зброї, наркотичних засобів тощо); приймати рішення про примусовий привід громадянина; відсторонити особу від посади тощо;

- суд має право використовувати та обґрунтовувати судові рішення виключно показаннями, які були отримані в суді або надані в присутності судді під час розслідування. Показання, надані слідчому чи прокурору, не матимуть доказової сили для суду. У зв'язку з цим, вважають автори кодексу, зникає сенс застосування насильства чи погрози аби примушувати особу дати певні показання.

Важлива новела – обмеження негласних слідчих дій. Аудіо-, відеоконтроль особи; арешт, огляд і виїмка кореспонденції; зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, із електронних інформаційних систем тощо проводяться виключно в кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів.

Згідно зі старим КПК строки розслідування становлять 2 місяці з можливістю продовження до необмеженого терміну незалежно від тяжкості злочину. За новим КПК – 2 місяці з можливістю продовження до 6 місяців для злочинів невеликої або середньої тяжкості й максимум до 12 місяців – стосовно тяжких або особливо тяжких злочинів. Окрім того, такі ж строки передбачені в новому проекті щодо термінів тримання під вартою на стадії кримінального провадження.